

Madde Bağımlısı Hastalarda Sosyal Destek ve Benlik Saygısı

Gülçin Avşar¹, Filiz Koç², Gülay Aslan²

¹Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Esasları-Hemşirelik, Erzurum, Türkiye

²Kars Devlet Hastanesi, Hemşirelik, Kars, Türkiye

Filiz Koç, Hemşire
Gülay Aslan, Hemşire
Gülçin Avşar, Yrd. Doç. Dr.

ÖZET

Amaç: Bu araştırma, madde bağımlılarının ailelerinden aldıkları sosyal destek düzeylerini ve benlik saygılarını belirlemek amacı ile tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Yöntem: Çalışma Eylül 2014-Ocak 2015 tarihleri arasında yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini Ekim-Aralık 2014 tarihleri arasında bir devlet hastanesinin psikiyatri polikliniğine başvuran madde bağımlısı 108 birey oluştururken, örnekleme ise araştırmaya katılmayı kabul eden 100 hasta oluşturmuştur. Çalışmada hasta tanıtım formu, Aileden Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Benlik Saygısı Envanteri kullanılmıştır.

Sonuç: Madde bağımlısı olan hastaların Aileden Alınan Sosyal Destek Ölçeği puan ortalamalarının 34.42 ± 6.34 olduğu ve Benlik Saygısı Envanteri puan ortalamasının 36.03 ± 2.72 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca hastaların Benlik Saygısı Envanteri puan ortalaması ile meslekleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu, fakat diğer sosyodemografik özellikler ile ölçek puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur. Hastaların Aileden Alınan Sosyal Destek Ölçeği puan ortalamaları ile medeni hal arasında anlamlı bir ilişki olduğu, fakat diğer özellikler ile arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Öneriler: Madde bağımlılarında benlik saygısı ve sosyal desteğin artırılmasına yönelik ailelerin bilinçlendirilmesi için yönelik çalışmaların artırılması önerilebilir. Bu konuda sosyal hizmet kurumlarında uygun programların geliştirilmesi etkili olabilir.

Anahtar sözcükler: madde bağımlılığı, benlik saygısı, sosyal destek, hemşirelik

SOCIAL SUPPORT AND SELF ESTEEM IN SUBSTANCE ADDICTED PATIENTS

ABSTRACT

Purpose: This descriptive study was conducted in order to determine the self-esteem levels of substance addicted patients as well as the levels of social support received from their families.

Method: The study was conducted between September 2014 and January 2015. While the population of the study consisted of 108 substance addicted individuals applying to the psychiatry outpatient clinic of a state hospital between October and December 2014, the sample consisted of 100 patients who agreed to participate in the study. In the study, patient introduction form, Perceived Social Support from the Family Scale and Self-Esteem Inventory were used.

Results: It was found that the mean score obtained by the substance abusing patients from the Perceived Social Support from the Family Scale was 34.42 ± 6.34 and their mean score for the Self-Esteem Inventory was 36.03 ± 2.72 . Additionally, it was revealed that there was a statistically significant difference between their mean score of the Self-Esteem Inventory and their occupations; however, the difference between the other socio-demographic characteristics and scale mean scores was not significant. It was determined that there was a significant correlation between their mean scores of Perceived Social Support from the Family Scale and marital status; however, there was no significant correlation between them and the other characteristics.

Suggestions: It can be suggested to raise the awareness of families to increase the self-esteem and social support among substance addicted persons. Developing appropriate programs in social service institutions may be effective.

Key words: substance addiction, self-esteem, social support, nursing

İletişim:

Yrd. Doç. Dr. Gülçin Avşar
Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Esasları-Hemşirelik, Erzurum, Türkiye
Tel: +90 505 707 21 02
E-Posta: gulcin-avsar@hotmail.com

Gönderilme Tarihi : 19 Haziran 2015

Revizyon Tarihi : 15 Eylül 2015

Kabul Tarihi : 10 Kasım 2015

Madde bağımlılığı bireyi ve toplumun her kesimini etkileyen öncelikli bir sorun olarak ele alınması gereken, çağımızın en ciddi ve kapsamlı toplumsal sorunlarından da biridir. Çünkü sorun, yalnızca madde kullanan bireyi değil o bireyin içinde doğduğu aileyi, ailenin parçası olduğu toplumu ve giderek o toplumda kültürel yapı özelliklerinden ekonomik işleyişe dek tüm toplumsal evreni etkilemektedir. Madde bağımlılığı büyük çaptaki sağlık sorunları yanında trafik kazaları, intihar, suça yönelme, aile parçalanması, iş hayatının bozulması, meslek kayıpları ve diğer ekonomik problemler gibi, bireye ve topluma pek çok zararları olan çok boyutlu biyopsikososyal bir sorundur (1,2,3).

Madde sözcüğü, tıbbi amaçlar dışında kullanılan ilaçları ve birçok kimyasal içeriği tanımlamak için kullanılmaktadır. Uyuşturucu madde ise, belirli dozlarda alındığı zaman, kişinin sinir sistemi üzerinde etkide bulunarak akli, fiziki ve psikolojik dengesini bozan, birey ve toplum için ekonomik ve sosyal problemler ortaya çıkaran, alışkanlık ve bağımlılık yapan, kanunlar ile kullanılmasının, bulundurulmasının ve satışının yasaklandığı narkotik ve psikotrop sözcükleriyle tanımlanan maddelere denmektedir (4). Ayrıca madde kullanımı bireyin özgürlüğünü kısıtlayan ve bireyi köleleştiren bir durum olarak görülmektedir (5). Madde bağımlılığı başta gençler arasında olmak üzere herkesi etkileyebilen biyolojik, ruhsal ve sosyal boyutları olan bir toplum sorunudur. Madde kullanımının erken dönemlerinde aile ve bireyin çevresindeki sosyal ağ, bireyin içme davranışından çok fazla etkilenmez. Ancak kronik döneme ulaşıldığında, bireyin aile, iş ve sosyal ilişkilerinin tamamına yakını bozulur (6). Bağımlılık çok boyutlu bir sorun olduğu için her bir bireyin gereksinimleri farklılık gösterebilir, bu nedenle bireye özgü bir bakım ve yaklaşım esastır. Önerilen hemşirelik yaklaşımları bireyin gereksinimleri doğrultusunda şekillendirilmelidir. Bağımlılığın önlenmesinde ve tedavi sürecinde ekip çalışması çok önemli olup, ekipte hemşire önemli role sahiptir (7).

Son 25 yıldır bir baş etme kaynağı ve hastalıklara karşı koruyucu olarak sosyal desteğin rolü büyük ilgi uyandırmaktadır (8). Sosyal destek insanlar arasındaki karşılıklı etkileşimdir ve bireylerin özelliklerinden, ilişkinin niteliklerinden, sosyal ve kültürel durumlardan etkilenen dinamik bir olaydır (9). Benlik saygısı ise kişinin kendinden memnun olması, kendini değerli, olumlu, beğenilmeye ve sevmeye değer bulması, kendini olduğu gibi, gördüğü gibi kabullenmeyi, özüne güvenmeyi sağlayan olumlu bir ruh hali (10,11) olduğunu ifade eder. Madde kullanan hastalarda benlik saygısı ve sosyal desteğin yüksek olması hastaların özellikle tedavi dönemlerinde önemli bir etki

yaratarak pozitif etkileyebileceği düşünülmektedir. Ama öncelikle bu hastalarda benlik saygısı ve sosyal desteğin ne düzeyde olduğunun araştırılması gerekir. Bu gerekçelerden hareketle bu araştırma madde bağımlısı olan kişilerde algılanan sosyal destek ve benlik saygısının etkilerini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve yöntem

Tanımlayıcı tipte yapılan bu çalışma Eylül 2014-Ocak 2015 tarihleri arasında yürütülmüştür. Çalışmanın evrenini Ekim-Aralık 2014 tarihleri arasında bir devlet hastanesinin psikiyatri polikliniğine başvuran madde bağımlısı 108 birey oluştururken, örneklemini ise araştırmaya katılmayı kabul eden 100 hasta oluşturmuştur. Çalışmaya başlamadan önce Kafkas Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığı'ndan etik kurul izni ve Hastane Müdürlüğü'nden resmi izin alınmıştır. Ayrıca çalışmaya katılmayı kabul eden hastalara araştırmanın önemini ve amacını açıklayan bilgilendirilmiş gönüllü olur formu okutulup gerekli onamları alındıktan sonra çalışmaya başlanmıştır.

Çalışmada hasta tanıtım formu, Aileden Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Benlik Saygısı Envanteri kullanılmıştır. Hastaların tanımlayıcı özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlana 11 soruluk anket formu literatür ışığında araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur (11,12,13).

Hastaların aileden algıladıkları sosyal destek düzeyini belirlemek amacıyla, Procidano ve Heler'in (1983) (14) geliştirdiği, uyarlamasını Eskin (1993)'in (15) yaptığı ve Yıldırım (1997) tarafından geliştirilen Aileden Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ) kullanılmıştır (16). Aileden algılanan sosyal destek ölçeği 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri "Evet", "Hayır", "Bilmiyorum" şeklinde cevaplanmaktadır. Tüm maddelerden alınan puanların toplanmasıyla toplam puan elde edilmektedir. Ölçeklerden elde edilen puanların yüksekliği; algılanan sosyal desteğin yüksekliğini, ölçekten alınan puanın düşüklüğü ise, algılanan sosyal desteğin düşüklüğünü yansıtmaktadır. Aileden Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin puanlanmasında, 3., 4., 16., 19., 20. maddeler için "evet" seçeneği "1", "hayır" seçeneği "2" "bilmiyorum" seçeneği "0" puan olarak yapılmaktadır. Diğer maddeler için "evet" seçeneği "2", "hayır" seçeneği "1", "bilmiyorum" seçeneği "0" puan şeklinde kodlanmaktadır.

Hastaların benlik saygısını değerlendirmek için ise Stanley Coopersmith tarafından geliştirilen, Coopersmith Benlik Saygısı Envanterinin kısa formu kullanılmıştır. Kısa form Turan ve Tufan tarafından Türkçeye uyarlanarak geçerlik

ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğin alfa tutarlılık katsayısı 0,62 olarak bulunmuştur (17). Bu ölçek "benim gibi" ya da "benim gibi değil" biçiminde işaretlenebilen 25 maddeden oluşmaktadır. Alınan puanlar 0 ile 100 arasında değişmektedir. Ölçekte benlik saygısı düzeyinin düşük veya yüksekliğini gösteren kesin bir sınır yoktur. Bundan dolayı benlik saygısının ortalamadan düşük ve yüksek olmasına göre değerlendirme yapılır. Alınan puanın ortalamasının altında olması benlik saygısının düşüklüğüne, ortalamasının üzerinde olması benlik saygısının yüksekliğine işaret eder.

Hasta tanıtım formu, Aileden Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Benlik Saygısı Envanteri araştırmacılar (GA, FK) tarafından yüzyüze görüşme yöntemi ile doldurulmuştur. Formların doldurulma süresi ortalama 20 dakika sürmüştür.

Bulgular

Araştırma kapsamına alınan hastaların sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde hastaların çoğunluğunun 21-30 yaş aralığında (%62.0), ilköğretim mezunu (%48.0), bekar (%85.0) ve işsiz (%33.0) olduğu belirlenmiştir. Ayrıca hastaların çoğunun, esrar bağımlısı olduğu (%46.0) ve maddeyi haftada 3-4 kez kullandığı (%42.0) ve madde kullanmaya 14-16 yaş aralığında başladığı (%42.0) belirlenmiştir (Tablo 1).

Hastaların Aileden Alınan Sosyal Destek alınan min-max puan ve puan ortalamalarının dağılımı incelendiğinde (Tablo 2); Aileden Alınan Sosyal Destek Ölçeği'nden en düşük 23 en yüksek 50 puan alındığı ve puan ortalamalarının 34.42±6.34 olduğu bulunmuştur. Ayrıca hastaların Benlik Saygısı Envanteri'nden en düşük 31 en yüksek 45 puan aldığı ve puan ortalamalarının 36.03±2.72 olduğu bulunmuştur.

Hastaların sosyo-demografik özellikleri ile Aileden Alınan Sosyal Destek Ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması Tablo 3'de görülmektedir. Hastaların 21-30 yaş grubunda olan (43.32±6.22), evli olan (37.80±5.91), diğer (çiftçi, özel sektör) mesleklerde çalışan (37.54±5.18) ve 1501TL ve üzeri gelire sahip olan hastaların (37.71±6.42) puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlendi. Hastaların sahip oldukları meslekler ile ölçek puan ortalaması arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0.05$), fakat diğer sosyodemografik özellikler ile ölçek puan ortalamaları arasındaki farkın ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

Tablo 1. Hastaların sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı

Özellikler	Sayı	Yüzde
Yaş Grup		
17-20 yaş	38	38.0
21-30 yaş	62	62.0
Eğitim		
Okur-yazar olmayan	3	3.0
İlkokul	48	48.0
Lise	44	44.0
Önlisans	5	5.0
Medeni Durum		
Bekar	85	85.0
Evli	15	15.0
Meslek		
İşsiz	33	33.0
İşçi	31	31.0
Öğrenci	3	3.0
Diğer (çiftçi, özel sektör)	33	33.0
Gelir Düzeyi		
250 TL ve ↓	33	33.0
251-750 TL	27	27.0
751- 1000 TL	21	21.0
1001- 1500 TL	12	12.0
1501 ve ↑	7	7.0
Yaşanılan Kişi		
Anne-baba	83	83.0
Arkadaş	6	6.0
Yalnız	11	11.0
Anne Eğitim Durumu		
Okur-yazar olmayan	21	21.0
Okur-yazar	13	13.0
İlkokul	53	53.0
Lise	13	13.0
Baba Eğitim Durumu		
Okur-yazar	13	13.0
İlkokul	55	55.0
Lise	28	28.0
Önlisans	4	4.0
Bağımlı Olunan Madde		
Esrar	46	46.0
Morfin-Eroin	23	23.0
Kokain	5	5.0
Diğer (bonzai, afganotu, bali, tiner)	26	26.0
Maddenin Kullanılma Sıklığı		
Hergün	35	35.0
Haftada 3-4	42	42.0
Ayda 3-4	14	14.0
Belirsiz	9	9.0
Madde Kullanmaya Başlama Yaşı		
10-13 yaş	17	17.0
14-16 yaş	42	42.0
17-19 yaş	36	36.0
20 yaş ve ↑	5	5.0
Aile Üyelerinin Madde Kullanma Durumu		
Evet	23	23.0
Hayır	77	77.0

Tablo 2. Hastaların aileden alınan sosyal destek ve benlik saygısı envanterinden alınan puanlar

Ölçekler	Alınan Min-Max Puan	Puan Ortalamaları
Aileden alınan sosyal destek	23-50	34.42±6.34
Benlik saygısı	31-45	36.03±2.72

Tablo 3. Hastaların sosyo-demografik özelliklerine göre aileden alınan sosyal destek ölçeği puan ortalamalarının dağılımı

Özellikler	Puan Ortalaması	Test ve p değeri
Yaş Grup		
17-20 yaş	34.57±6.60	t=0.19
21-30 yaş	43.32±6.22	p>0.05
Eğitim		
Okur-yazar olmayan	34.33±6.50	KW=3.45 p>0.05
İlkokul	35.70±6.30	
Lise	33.09±6.52	
Önlisans	33.80±3.27	
Medeni Durum		
Bekar	33.82±6.25	MW-U=426.00 p>0.05
Evli	37.80±5.91	
Meslek		
İşsiz	33.39±7.33	KW=15.96 p<0.05
İşçi	32.16±5.31	
Öğrenci	34.66±4.50	
Diğer (çiftçi, özel sektör)	37.54±5.18	
Gelir Düzeyi		
250 TL ve ↓	33.57±6.69	KW=6.71 p>0.05
251-750 TL	33.18±6.44	
751- 1000 TL	34.80±5.74	
1001- 1500 TL	36.91±5.58	
1501 ve ↑	37.71±6.42	
Yaşanılan Kişi		
Anne-baba	34.28±6.38	KW=0.27 p>0.05
Arkadaş	36.16±9.60	
Yalnız	34.45±4.03	
Anne Eğitim Durumu		
Okur-yazar olmayan	33.09±4.55	KW=2.89 p>0.05
Okur-yazar	34.84±6.28	
İlkokul	34.81±7.20	
Lise	34.53±5.36	
Baba Eğitim Durumu		
Okur-yazar	35.07±4.97	KW=6.89 p>0.05
İlkokul	35.43±6.22	
Lise	31.82±6.45	
Önlisans	36.50±8.10	
Bağımlı Olunan Madde		
Esrar	35.15±6.43	KW=7.06 p>0.05
Morfin-Eroin	31.30±5.56	
Kokain	33.60±6.94	
Diğer (bonzai,afganotu,bali, tiner)	36.03±6.08	
Maddenin Kullanım Sıklığı		
Hergün	34.80±5.62	KW=1.35 p>0.05
Haftada 3-4	33.66±7.10	
Ayda 3-4	35.21±6.38	
Belirsiz	35.22±5.71	
Madde Kullanmaya Başlama Yaşı		
10-13 yaş	34.52±4.84	KW=3.97 p>0.05
14-16 yaş	32.66±5.99	
17-19 yaş	36.22±7.02	
20 yaş ve ↑	35.80±6.14	
Aile Üyelerinin Madde Kullanma Durumu		
Evet	34.04±7.41	MW-U=827.50 p>0.05
Hayır	34.53±6.03	

Tablo 4. Hastaların Sosyo-demografik özelliklerine göre benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarının dağılımı

Özellikler	Puan Ortalaması	Test ve p değeri
Yaş Grup		
17-20 yaş	35.97±2.37	t=0.17
21-30 yaş	36.06±2.93	p>0.05
Eğitim		
Okur-yazar olmayan	37.66±2.88	KW=2.70 p>0.05
İlkokul	36.20±2.74	
Lise	35.68±2.78	
Önlisans	36.40±1.81	
Medeni Durum		
Bekar	36.25±2.76	MW-U=437.50 p<0.05
Evli	34.73±2.05	
Meslek		
İşsiz	36.30±2.74	KW=1.17 p>0.05
İşçi	35.90±2.89	
Öğrenci	34.66±2.51	
Diğer (çiftçi, özel sektör)	36.00±2.62	
Gelir Düzeyi		
250 TL ve ↓	35.84±2.90	KW=3.85 p>0.05
251-750 TL	36.59±2.73	
751- 1000 TL	36.33±2.74	
1001- 1500 TL	35.50±2.39	
1501 ve ↑	34.71±2.13	
Yaşanılan Kişi		
Anne-baba	36.09±2.77	KW=2.03 p>0.05
Arkadaş	37.00±3.16	
Yalnız	35.00±1.89	
Anne Eğitim Durumu		
Okur-yazar olmayan	35.80±2.87	KW=0.80 p>0.05
Okur-yazar	35.46±2.29	
İlkokul	36.45±2.75	
Lise	35.23±2.68	
Baba Eğitim Durumu		
Okur-yazar	35.92±2.69	KW=2.33 p>0.05
İlkokul	36.40±2.86	
Lise	35.35±2.58	
Önlisans	36.00±0.81	
Bağımlı Olunan Madde		
Esrar	36.10±2.89	KW=4.94 p>0.05
Morfin-Eroin	35.04±2.14	
Kokain	35.80±1.92	
Diğer (bonzai, afgan otu, bali, tiner)	36.80±2.84	
Madde Kullanım Sıklığı		
Hergün	35.68±2.49	KW=1.80 p>0.05
Haftada 3-4	36.09±2.89	
Ayda 3-4	36.14±3.05	
Belirsiz	36.88±2.36	
Madde Kullanmaya Başlama Yaşı		
10-13 yaş	36.23±2.53	KW=1.70 p>0.05
14-16 yaş	36.14±2.92	
17-19 yaş	36.02±2.63	
20 yaş ve ↑	34.40±2.30	
Aile Üyelerinin Madde Kullanma Durumu		
Evet	35.52±2.37	MW-U=793.50 p>0.05
Hayır	36.18±2.81	

Hastaların sosyo-demografik özellikleri ile Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması Tablo 4'de görülmektedir. Okuryazar olmayan (37.66 ± 2.88), arkadaşları ile yaşayan (37.00 ± 3.16) ve diğer (bonzai, afgan otu, bali, tiner) madde bağımlısı olan hastaların (36.80 ± 2.84) benlik saygılarının daha yüksek olduğu tespit edildi. Hastaların medeni durumları ile ölçek puan ortalaması arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p < 0.05$), diğer sosyo-demografik özellikler ile ölçek puan ortalamaları arasındaki farkın ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptandı ($p > 0.05$).

Tartışma

Madde bağımlılarının aileden aldıkları sosyal destek düzeylerini ve benlik saygılarını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışma sonuçları ilgili literatürle tartışılmıştır. Çalışmada hastaların sosyodemografik özellikleri incelenmiştir. Sosyodemografik özellikler açısından madde bağımlılarının çoğunlukla esrar kullandığı belirlenmiştir (Tablo 1). Bireylerin kaçış yolu olarak uyuşturucu maddelere yönelmesi göz önüne alındığında elde edilmesi ve bağımlılık seviyesi düşük olandan başlamaları beklenen bir durumdur. Bu nedenle maddenin daha kolay elde edilmesine ve ekonomik sebeplere bağlı olarak esrarın daha çok kullanıldığı düşünülmektedir. Yüncü ve ark. EGEBAİM'a başvuran 323 kişide yaptıkları çalışmada ise sigara dışı madde kullanımında sıklıkla kullanılan maddenin esrar (75.2) olduğu belirlenmiştir (6). Ögel ve ark. yaptıkları çalışmada da yaşam boyu en az bir kez esrar kullanma oranı 3.6 olarak bulunmuştur (18). Ayrıca çalışmada hastaların çoğunun ilkökul mezunu olduğu belirlenmiştir. AMATEM'de yapılan çalışmalarda alkol ve alkol dışı madde ilk kullanım yaşı 11-20 yaş arasında değiştiği saptanmıştır (19). Yüncü ve ark. yaptıkları çalışmada ise maddeyi ilk kullanma yaşı 13.7 ± 2.16 olarak bulunmuştur (6).

Çalışmada hastaların Aileden Alınan Sosyal Destek Ölçeği puan ortalamalarının 34.42 ± 6.34 olduğu ve Benlik Saygısı Envanteri puan ortalamalarının 36.03 ± 2.72 olduğu bulunmuştur (Tablo 2). Sosyal destek bireyin sorunlarıyla baş etmesinde önemli rol oynar ve stresle başa çıkma konusunda öz güvenlerini artırmaktadır. Sosyal destek, stresli yaşamın negatif etkilerine karşı koymada önem arz eder (20). Yapılan bir çalışmada da sosyal destek sisteminin bireyin sosyolojik ve psikolojik sorunlarının çözümü, önlenmesi ve tedavisinde, zorlandığı durumlarla başa çıkabilmesinde güçlü bir kaynak olduğu ifade edilmektedir (21). Özellikle bu hastalarda aile, hastanın bağımlılık sırasında, tedavisi ve sonrasında yeniden şekillenen yaşamına uyum sağlamasında etkin bir rol oynadığı da göz önüne alınırsa bu oranın düşük olduğu düşünülmektedir. Ayrıca benlik saygısı kişinin kendinden memnun olması, kendini değerli, olumlu, beğenilmeye ve sevimliye değer bulması,

kendini olduğu gibi, gördüğü gibi kabullenmeyi, özüne güvenmeyi sağlayan olumlu bir ruh hali (10,11) olduğu göz önünde bulundurulduğunda benlik saygısı düşük olması beklenen bir durumdur. Özellikle toplumda onay yada kabul görmeyen bir madde kullanımı benlik saygısını etkilemiş olduğunu düşündürmektedir.

Çalışmada hastaların sosyo-demografik özellikleri ile sosyal destekleri karşılaştırılmıştır (Tablo 3). Bu hastalar için sosyal destek önemlidir. Çünkü sosyal destek ve yardım gören madde bağımlısının, hayatı daha normal bir hale gelecek bağımlılıktan kurtulması kolaylaşacak ve bu maddeyi bırakmak istemesi de mümkün olacağı bildirilmektedir (22). Çalışmada yer alan 21-30 yaş arası hastaların sosyal destek ortalaması 17-20 yaş grubuna göre daha yüksek olarak bulunmuştur. Ailedeki çatışma ve uyumsuzluk kişilerin duygusal çöküntü yaşamasına ve aidiyetini kolaylıkla kaybetmesine neden olabilir. Ayrıca 17-20 yaş grubunun bulunduğu çağ itibarıyla asi davranışlarının sosyal destek konusunda negatif etki yaratması mümkündür. Yılmaz ve Karaca (2008) üniversite öğrencilerinde yaptıkları çalışmada da yaş arttıkça sosyal desteğin arttığı saptanmıştır (23). Ayrıca çalışmada meslek ile sosyal destek arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu saptanmıştır. Meslek kişilerin belli bir çevreye ve amaca tutunmada önem arz ettiği için sosyal desteği olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Diğer yandan iş ortamındaki sorunlar ve iş yeri yapısının da (kimyevi maddelerle ilgili üretim tesisleri gibi) kişileri madde kullanımına yöneltebileceği de unutulmamalıdır. Çalışmada anne ve babasıyla yaşayanların ortalama puanı daha düşük çıkmıştır. Anne ve babasıyla yaşayanların daha az sosyal destek almaları özellikle ailenin bağımlılığa karşı tepkileri ve bıraktırmaya yönelik davranışların veya aile yapısının da etkili olduğu düşünülmektedir. Çalışmada belirsiz sıklıkta madde kullanan hastaların ortalamaları daha yüksek olduğu saptanmıştır. Belirsiz sıklıkta madde kullanımının çevre tarafından tam bağımlılık olarak algılanmadığı için ortalamalarının daha yüksek olduğunu düşünülmektedir.

Çalışmada hastaların sosyodemografik özellikleri ile benlik saygısı karşılaştırılmıştır (Tablo 4). Çalışma da 17-20 yaş arası benlik saygısı ortalaması 21-30 yaş arasına göre daha düşük olarak saptanmıştır. Benlik saygısı eğitim seviyesi açısından bakıldığında okur-yazar olan hastalar diğerlerine oranla benlik saygıları daha yüksektir. Eğitim seviyesi arttıkça toplumsal sorumluluğun etkisiyle ve madde kullanımına yönelik bilinçliliğin artmasıyla beklenen bir sonuç olarak düşünülmektedir. Çalışmada yer alan başka bir bulguya göre madde kullanım sıklığı arttıkça benlik saygısının azaldığı görülmektedir. Bunun nedeni sıklık arttıkça kişinin kendisi hakkındaki inanç ve takdir duygularını yitirdiği düşünülmektedir.

Sonuç ve öneriler

Çalışma sonucunda;

- Madde bağımlısı olan hastaların Aileden Alınan Sosyal Destek Ölçeği puan ortalamalarının 34.42 ± 6.34 olduğu,
- Hastaların Benlik Saygısı Envanteri puan ortalamasının 36.03 ± 2.72 olduğu,
- Hastaların Benlik Saygısı Envanteri puan ortalaması ile meslekleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu, fakat diğer sosyodemografik özellikler ile ölçek puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı,

- Hastaların Aileden Alınan Sosyal Destek Ölçeği puan ortalamaları ile medeni hal arasında anlamlı bir ilişki olduğu diğer özellikler ile arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Bu sonuçlar doğrultusunda; Bu hastalarda benlik saygısı ve sosyal destek konusunda ailelerin bilinçlendirilmesine yönelik çalışmaların artırılması önerilebilir. Bu konuda sosyal hizmet kurumlarının yeni programlar geliştirmeleri etkili olabilir. Bu programlar sivil toplum örgütleri ile işbirliği içinde yürütülebilir. Ayrıca bu hasta grubunda benlik saygısı ve sosyal destek konularındaki çalışmalar daha geniş örneklem grupları ile ve daha farklı ölçütlerle artırılması önerilebilir.

Kaynaklar

1. Yıldırım E, Keskinoglu Ş, Güllülü Ülker F, Küle E, Yaşar Y, Malkoç N. ve ark. Madde Kullanımını Önleme Klavuzu. İstanbul, 2007:12-6.
2. Doğan YB, Madde Kullanımı ve Bağımlılığı. Aile Ve Toplum Derg 2001;1:79-86.
3. Ögel K. Madde Bağımlılarına Yaklaşım ve Tedavi. Bağımlılık Derg. 2003;4:41.
4. Türkiye uyuşturucu ve uyuşturucu bağımlılığı izleme merkezi (TUBİM), EMCDDA 2013 Ulusal Raporu (2012 Verileri) <http://www.kom.pol.tr/tubim/SiteAssets/Sayfalar/T%C3%BCrkiye-Uyu%C5%9Fturucu-Raporu/2013%28T%C3%9CRK%C3%87E%29.pdf>.
5. Balseven A, Özdemir Ç, Tuğ A, Hancı GH, Yıldırım BD. Madde Kullanımı, Bağımlılıktan Korunma ve Medya, Sted Derg 2002;1:92.
6. Yüncü Z, Yıldız U, Kesebir S, Altıntoprak E. ve ark. Alkol Kullanım Bozukluğu Olan Olguların Sosyal Destek Sistemlerinin Değerlendirilmesi. Bağımlılık Derg 2005;6:129-35.
7. Çoşkun S. Bağımlılık Tedavisinde Hemşirelik <http://www.ogelk.net/Dosyadepo/hemsirebolum.pdf>.
8. Schwarzer R, Knobl N, Rieckman N. SocialSupport: toappear. in Introduction to Health Psychology. Kaptein A, Weinman J Eds. England, Blackwell Science Ltd. 2003, pp 1-20.
9. Baltaş Z. Sağlık Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitapevi, 2000:133-65.
10. Baumeister RF, Campbell, JD, Krueger JI., Vohs KD. Does High Self-Esteem Cause Betterperformance, Interpersonal Success, Happiness or Healthier Lifestyles? Psychological Science in The Public Interest, 2003;4:1-44.
11. Öz F. Sağlık Alanında Temel Kavramlar. Ankara: Mattek Matbaacılık 2004: 83-111.
12. Sevin Ç, Erbay E. Madde Bağımlılarının Tedavi Sonrası Sosyal Yaşamdaki Sorunları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. Bağımlılık Derg 2008;9:36-40.
13. Alikashifoğlu M, Ercan O, Ergenlerde Madde Kullanımı, Türkiye Klinikleri Journal of Pediatrics 2006;2:76-83.
14. Procidano, M. E. & Heler, K. (1983). Measures of perceived social support from friends and from family. American Journal of Community Psychology, 11,1-25.
15. Eskin, M. (1993). Reliability of the Turkish version of the perceived social support from friends and family scales, scales for interpersonal behavior and suicide probability scale. Journal of Clinical Psychology, 49, 515-522.
16. Yıldırım İ. "Algılanan Sosyal Desteği Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliliği ve Geçerliliği", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1997;13:81-7.
17. Turan, N, Tufan B. Coopersmith Benlik Saygısı Envanterinin Geçerlilik Güvenirlilik Çalışması. 23.Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Kitabı. İstanbul, 1987; 816-17.
18. Ögel K, Tamar D, Evren C, Çakmak D. Lise Gençleri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı. Türk Psikiyatri Derg 2001;12:47-52.
19. Türkcan A, Çakmak D. AMATEM'e 1998 yılı içinde yatan hastaların sosyodemografik ve madde kullanım özellikleri. 35. Ulusal Psikiyatri Kongresi ve Uluslararası Kros Kültürel Psikiyatri Uydu Sempozyumu Özet Kitabı, 1999:24-25.
20. Baltaş Z. Sağlık Psikolojisi. Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000:133-65.
21. Kaziasy K. Social support and traumatic stres. The National Center For Post Traumatic Stres Disorder Research Quarterly, 2005:16:1-8.
22. Tosun M. Madde Bağımlılığına Genel Bakış Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi, 2008;201-20.
23. Yılmaz E, Karaca F. Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek ve Yalnızlık Düzeyinin İncelenmesi, Genel Tıp Derg 2008;18:77.